

УДК 658.152:004.738.5

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.12591932>

Є.О. ТУПИЦЬКА,

доцент кафедри цивільно-правової політики, права інтелектуальної власності та інновацій Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук, м. Харків, Україна; e-mail: ye.o.tupytska@nlu.edu.ua;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-7484-9723>

А.М. ЄВКОВ,

старший викладач кафедри цивільно-правової політики, права інтелектуальної власності та інновацій Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук, м. Харків, Україна; e-mail: a.m.yevkov@nlu.edu.ua;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-7299-656X>

О.О. РУБАН,

асистент кафедри цивільно-правової політики, права інтелектуальної власності та інновацій Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук, м. Харків, Україна; e-mail: o.o.ruban@nlu.edu.ua;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-8602-0517>

ОСОБЛИВОСТІ ВЕНЧУРНОГО ІНВЕСТУВАННЯ СТАРТАПІВ НА РОЗРОБКУ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Y.O. TUPYTSKA,

Lecturer, Department of Civil and Legal Policy, Intellectual Property Law and Innovations, Yaroslav Mudryi National Law University, PhD in Law, Kharkiv, Ukraine;
e-mail: ye.o.tupytska@nlu.edu.ua;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-7484-9723>

A.M. YEVKOV,

Senior Lecturer, Department of Civil and Legal Policy, Intellectual Property Law and Innovations, Yaroslav Mudryi National Law University, PhD in Law, Kharkiv, Ukraine;
e-mail: a.m.yevkov@nlu.edu.ua;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-7299-656X>

O.O. RUBAN,

Lecturer, Department of Civil and Legal Policy, Intellectual Property Law and Innovations, Yaroslav Mudryi National Law University, PhD in Law, Kharkiv, Ukraine;
e-mail: o.o.ruban@nlu.edu.ua;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-8602-0517>

FEATURES OF VENTURE INVESTMENT IN SOFTWARE DEVELOPMENT STARTUPS

АНОТАЦІЇ (ABSTRACTS), КЛЮЧОВІ СЛОВА (KEYWORDS)

Постановка проблеми. Незважаючи на складні умови воєнного стану в нашій країні, ми спостерігаємо швидкий розвиток високотехнологічних проєктів. Серед найпродуктивніших з них – стартапи, орієнтовані на розробку програмного забезпечення. Однак для успішної роботи ІТ-компаній, особливо на ранніх стадіях, критично важливо забезпечити належне фінансування. Одним із ключових інструментів для цього є залучення додаткових коштів через венчурні інвестиції. Ретельний аналіз правових питань у сфері венчурного інвестування в інноваційні компанії виявляє недостатню законодавчу регламентацію відносин між стартапами та інвесторами на всіх етапах фінансування – від початкових угод до виходу на ринок. **Метою** статті є аналіз особливостей цивільно-правового регулювання венчурного інвестування в ІТ-стартапи, які займаються розробкою програмного забезпечення, виявлення правових колізій та розробка науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства. **Методи.** Для аналізу сучасного стану венчурного інвестування в Україні та його зв'язку з державними правовими процесами використано діалектичний метод. Формально-юридичний метод застосовано для систематизації та класифікації

норм і правових джерел, що регулюють венчурне інвестування в Україні. Системно-структурний метод дозволив дослідити особливості венчурних інвестиційних відносин в ІТ-стартапах, які займаються розробкою програмного забезпечення, а також оцінити ефективність правових інструментів державного стимулювання такого інвестування. Порівняльно-правовий та аналітико-синтетичний методи використано для розробки пропозицій щодо подальшого вдосконалення правового регулювання венчурного інвестування в ІТ-стартапи. **Результати.** Досліджено правовий статус венчурних інвесторів та стартапів, виявлено відсутність чіткого правового визначення прав та обов'язків сторін у таких відносинах в українському законодавстві, що створює значні ризики для інвесторів, особливо у випадку банкрутства стартапу. Також проаналізовано питання недостатньої державної підтримки на етапі створення стартапів, відсутності державних програм стимулювання венчурного капіталу та неповного правового регулювання процесів раннього інвестування, що ускладнює розвиток венчурного ринку. **Висновки.** Запропоновано рекомендації щодо вдосконалення законодавства, яке регулює правовідносини венчурного інвестування в стартапи. Наголошено на необхідності прийняття спеціальних нормативних актів, які б врегульовували ці відносини, а також введення спеціального режиму банкрутства для ІТ-компаній, який враховує особливості їх діяльності та забезпечує пріоритетне право інвесторів на повернення вкладених коштів. Важливо також запровадити дієві механізми захисту прав учасників венчурного інвестування. Зважаючи на поточну війну та економічну нестабільність, особливу увагу слід приділити розробці спеціальних регуляторних механізмів для ІТ-стартапів, включаючи захист інвесторів. Впровадження положень щодо забезпечення венчурних інвестицій, особливо з урахуванням ризиків, пов'язаних із війною та економічною нестабільністю, є критично важливим як для національної стратегії відновлення, так і для створення сприятливих умов для розвитку інновацій та технологічного сектору.

Ключові слова: венчурне інвестування; ІТ-стартапи; інтелектуальна власність; фінансові ризики; захист інвесторів; програмне забезпечення

Problem statement. Despite the challenging conditions of martial law in our country, we are witnessing a rapid development of high-tech projects. Among the most productive of these are startups focused on software development. However, for the successful operation of IT companies, particularly at their early stages, it is critically important to secure proper funding. One of the key instruments for this is attracting additional funds through venture capital investment. A thorough analysis of the legal issues in the field of venture capital investment in innovative companies reveals the insufficient legal regulation of the relationship between startups and investors at all stages of financing, from initial agreements to market entry. **Purpose** of this article is to analyze the peculiarities of civil law regulation of venture capital investment in IT startups engaged in software development, identify legal conflicts, and develop scientifically substantiated proposals for improving the existing legislation. **Methods.** To analyze the current state of venture capital investment in Ukraine and its connection with state legal processes, the dialectical method was employed. The formal-legal method was used to systematize and classify the norms and legal sources regulating venture capital investment in Ukraine. The system-structural method allowed for an examination of the characteristics of venture investment relations in IT startups focused on software development, as well as an evaluation of the effectiveness of legal instruments used by the state to promote such investment. Comparative-legal and analytical-synthetic methods were used to develop proposals for further improvement of legal regulation for venture capital investment in IT startups. **Results.** The legal status of venture investors and startups was analyzed, revealing the absence of clear legal definitions regarding the rights and obligations of parties involved in such relations under Ukrainian law, which poses significant risks for investors, especially in the event of a startup's bankruptcy. Issues of insufficient state support at the startup creation stage, the lack of state programs to stimulate venture capital, and the incomplete legal regulation of early investment processes were also examined, highlighting the challenges facing the development of the venture market. **Conclusions.** Recommendations were proposed for improving the legislation regulating venture investment relations in startups. The necessity of adopting specific regulations governing these relations was emphasized, as well as the introduction of a special bankruptcy regime for IT companies that takes into account the specifics of their activities and provides priority rights for investors to recover their investments. It is also essential to implement effective mechanisms for protecting the rights of participants in venture investment. Considering the ongoing war and economic instability, special attention should be paid to developing regulatory mechanisms tailored for IT startups, including investor protection measures. Implementing provisions to secure venture investments, particularly given the risks associated with war and economic instability, is crucial for the national recovery strategy and for creating favorable conditions for the development of the innovation and technology sector.

Keywords: venture capital investment; IT startups; intellectual property; financial risks; investor protection; software

Постановка проблеми

Розвиток інформаційних технологій, що наразі спостерігається у суспільстві викликає необхідність появи нових бізнес-моделей, зокрема ІТ-стартапів. Найбільш успішними як на вітчизняному так і на світовому ринку високотехнологічних продуктів є ті, що займаються розробкою інноваційного програмного забезпечення. Україна демонструє значний потенціал у цій галузі, маючи високоосвічену ІТ-спільноту та низку успішних стартапів, що активно виходять на міжнародний ринок. Проте для успішного функціонування ІТ-компаній, особливо на початкових етапах їхнього розвитку, критично важливим є отримання належного фінансування, одним із ключових інструментів якого є залучення додаткових коштів за рахунок так званого венчурного капіталу.

Реалізація правовідносин венчурного інвестування в Україні стикається з численними проблемами, насамперед пов'язаними з відсутністю її належної правової регламентації у вітчизняному законодавстві, що, у свою чергу, применшує ефективність функціонування як самих венчурних фондів так і їхню взаємодію з ІТ-стартапами. Так, зокрема, невизначеність підходів щодо статусу венчурних фондів, механізмів інвестування процесів створення та використання об'єктів права інтелектуальної власності, що виступають основним активом ІТ-стартапів, значно ускладнює процес інвестування. А недосконалість цивільно-правових механізмів захисту прав венчурних інвесторів у випадку невдачі стартапів або їхнього банкрутства стримують розвиток венчурного капіталу в Україні.

З огляду на це, дослідження правових аспектів венчурного інвестування в ІТ-стартапи, що займаються розробкою програмного забезпечення потребує додаткової уваги правової спільноти в контексті необхідності вдосконалення положень чинного цивільного законодавства України та відповідного створення сприятливих правових умов для розвитку українських ІТ-компаній і підвищенню їх конкурентоспроможності на світовому ринку.

Вивченню проблематики відносин венчурного інвестування присвячували свої наукові праці як вчені економісти, так і юристи. Так, зокрема, І.В. Литвин і К.С. Шевчук досліджували питання здійснення венчурного підприємництва в умовах воєнного стану [1]. Загальні положення правового регулювання відносин венчурного інвестування на ранніх етапах їхнього розвитку в українському правовому полі висвітлювалися в працях Д.В. Задихайла [2, с.42]. Ю.М. Жорно-

куй, зробив значний внесок у розвиток цивільного законодавства щодо регулювання венчурних інвестицій, комплексно дослідивши існуючі недоліки нормативно-правових актів, присвячених цьому питанню [3, с.37]. Реалізація венчурних відносин за допомогою інвестиційних договорів стала предметом дослідження О.Е. Сімсон [4]. Правові засади венчурного інвестування у стартапи як інноваційний продукт були висвітлені у науковому дослідженні В.А. Кройтора [5]. Правове забезпечення інноваційного процесу в умовах адоптації законодавства України до законодавства України висвітлювалось у монографічному дослідженні С.В. Глібка з співавторами [6]. Утім, аналіз вказаних наукових праць дає змогу стверджувати, що питання венчурного інвестування саме інноваційної діяльності розглянуто не достатньо, а правові проблеми, пов'язані із наданням такого додаткового фінансування ІТ-стартапам, що здійснюють розробку програмного забезпечення не досліджувалася взагалі. Сказане свідчить про необхідність проведення наукових досліджень, присвячених особливостям таких відносин.

Метою статті є аналіз особливостей цивільно-правового регулювання венчурного інвестування ІТ-стартапів, що займаються розробкою програмного забезпечення, виявлення правових колізій а також розробка науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства. Її *новизна* полягає у висвітленні особливостей надання додаткових коштів високотехнологічним проектам, вироблення дієвих правових механізмів, які б забезпечували захист інтересів стартапів та інвесторів, сприяли залученню інвестицій та стимулювали інноваційний розвиток ІТ-сектору. *Завданням* статті є з'ясування на рівні існуючої нині цивільно-правової доктрини питань щодо окреслення кола суб'єктів венчурного інвестування, дослідження ризиків інвестиційних процесів що можуть виникати на різних етапах створення і функціонування стартапу, аналіз стану законодавства щодо питань цивільно-правового захисту інтелектуальної власності та інших прав учасників даних правовідносин

Особливості правового регулювання венчурного інвестування, поняття та правовий статус венчурних фондів

Частиною 1 статті 5 Закону України "Про інвестиційну діяльність" визначено коло суб'єктів інвестиційних правовідносин. Ними є інвестори та учасники. Відповідно до вказаного нормативного акту, інвестором є суб'єкт інвестиційної діяльності, який приймає рішення про вкладення

власних, позичкових і залучених цінностей в об'єкти інвестування. У частині 2 ст.2 Закону міститься визначення поняття "інвестиційної діяльності" [7]. Нею визнається сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій. При цьому до інвестицій законодавство відносить всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект [8, с.59; 9; 10].

Венчурні інвестиції являють собою довгострокове пряме вкладення капіталу, яке здійснюється приватними та інституційними інвесторами з метою створення інноваційних проектів, фінансування їх оновлення та модернізації, а також підтримки стартап-проектів [11, с.68]. Згідно до ст.326 Господарського кодексу України [12] інвестиціями у сфері господарювання визнаються довгострокові вкладення різних видів майна, інтелектуальних цінностей та майнових прав в об'єкти господарської діяльності з метою одержання доходу (прибутку) або досягнення іншого соціального ефекту [2]. Стаття 14.1.81 Податкового кодексу України від 02.12.2010 року [13] інвестиції визначає як господарські операції, які передбачають придбання основних засобів, нематеріальних активів, корпоративних прав та/або цінних паперів в обмін на кошти або майно. Інвестиції класифікуються наступним чином: капітальні інвестиції – це майнові операції, спрямовані на придбання нерухомого майна, такого як будівлі, споруди та інші об'єкти нерухомості, а також інших основних засобів і нематеріальних активів, які підлягають амортизації згідно з положеннями Цивільного кодексу. Фінансові інвестиції – це операції, що включають набуття корпоративних прав, цінних паперів, деривативів та інших фінансових інструментів. Аналіз відповідних правових актів дозволяє дійти висновку, що інвестиція є дією інвестора з внесення майнових цінностей в об'єкт інвестиційної діяльності [14, с.68].

У науковій правовій літературі сформульована усталена система різновидів інвестицій, в якій окреме місце займає класифікація фінансових вкладень [10, с.110]. Фінансові інвестиції можна класифікувати наступним чином: а) капітальні інвестиції – це операції з набуття у власність нерухомого майна, таких як будівлі, споруди, а також інших основних засобів і нематеріальних активів, що підлягають амортизації відповідно до положень Цивільного кодексу; б) фінансові інвестиції – це операції, пов'язані з при-

дбанням корпоративних прав, цінних паперів, деривативів або інших фінансових інструментів. Фінансові інвестиції можуть бути поділені на такі види: 1) прямі інвестиції – внесення майна або грошових коштів в обмін на корпоративні права, емітовані юридичною особою при їхньому первинному розміщенні; 2) портфельні інвестиції – це операції з купівлі цінних паперів, деривативів або інших фінансових активів на фондовому чи товарному біржовому ринку; 3) реінвестиції – це здійснення нових інвестицій, як капітальних, так і фінансових, за рахунок прибутку, отриманого від попередніх інвестиційних операцій. [15, с.31].

Особливістю даних відносин є те, що таке фінансування забезпечує розвиток компанії вже на початкових етапах її існування, насамперед під час виникнення первісних ризиків втрати вкладених коштів через нестабільність або незрілість бізнес-моделі. Натомість інвестори отримують частку у власності таких стартапів, що дозволяє їм брати участь в управлінні, здійсненні контролю використання коштів [16].

Варто відмітити, що у вітчизняному законодавстві відсутнє поняття "венчурного капіталу". Основні положення, які стосуються інвестиційної діяльності, викладені в Законі України "Про інститути спільного інвестування" [10, с.112], яким регламентується діяльність різних інвестиційних фондів, у тому числі й венчурних.

Так, венчурним фондом, відповідно до ч.10 ст.7 Закону, є недиверсифікований інститут спільного інвестування закритого типу, який здійснює виключно приватне розміщення цінних паперів інституту спільного інвестування серед юридичних та фізичних осіб. Безпосередньо організаційно-правовими формами суб'єктів, які здійснюють відповідну діяльність, мають визнаватися АТ або ТОВ [1, с.16]. При цьому суб'єктний склад у сфері венчурного фінансування має містити не лише венчурні фонди, а й банки, страхові компанії, інвестиційні компанії, приватних інвесторів та державні інститути [8, с.60].

Водночас, можна зробити висновки, що законодавчі акти, не диференціюють венчурне фінансування як окремий, специфічний вид інвестиційної діяльності. Приватно-правові норми, які регулюють відносини, у тому числі і договірні, між приватними суб'єктами з питань венчурного інвестування також мають доволі загальний характер [17, с.215]. Так, ст.1158 Цивільного Кодексу України стосується правовідносин, пов'язаних з інвестуванням, проте не враховує особливостей венчурного капіталу. Відтак, досліджувані договірні відносини регламентуються загаль-

ними положеннями про зобов'язання (статті 509-516 ЦК України), договори партнерства (статті 1112-1131 ЦК України) і спільної діяльності (статті 1157-1181 ЦК України).

Відсутність спеціальної нормативно-правової бази щодо регулювання відносин венчурного інвестування породжує проблеми невизначеності правового статусу вказаних суб'єктів. Так, зокрема, законодавством не встановлюється чітких вимог до структури активів венчурних фондів, які б підкреслювали їх інноваційну спрямованість. Права венчурних фондів щодо визначення об'єктів інвестування фактично не обмежені у порівнянні з іншими інститутами спільного інвестування (ICI), водночас у світовій практиці загальноприйнятим обов'язком є фінансування саме інноваційних проєктів. Оскільки венчурні інвестори не мають спеціальних правових інструментів для захисту своїх інвестицій, вони не застраховані від певних втрат, пов'язаних з ризиком банкрутства стартапу та не мають спеціальних механізмів ефективного виходу з інвестиції після досягнення проєктом певних результатів (exit strategy). Приватно-правові норми, що регулюють корпоративні відносини також не передбачають чітких правил щодо розподілу повноважень між інвесторами та засновниками стартапів у межах прийняття управлінських рішень.

Загалом, як зазначається у науковій цивільно-правовій літературі [8], основною проблемою приватно-правового регулювання венчурного інвестування є недостатня регламентація структури даних правовідносин. Якщо розглядати їхній суб'єктно-об'єктний склад, варто відмітити, що об'єктом венчурного інвестування здебільшого виступає сам стартап, який водночас є і суб'єктом інвестиційного зобов'язання.

Поняття стартапу та ризики інвестиційних процесів на різних етапах його функціонування

Зазначимо, що термін "стартап" широко використовується в медіа та маркетинговій сфері, проте в правовій площині його застосування поки є обмеженим. У вітчизняному законодавстві та наукових дослідженнях стартап часто помилково прирівнюють до новостворених або малих і середніх підприємств.

У правовій та економічній літературі усталеною є позиція, що стартап – це юридична особа, в яку вкладаються венчурні інвестиції у вигляді часток або акцій, основними активами якої є об'єкти інтелектуальної власності. С. Бланк (Blank,

2010), один із піонерів терміна "стартап", визначає його як нову, швидко зростаючу компанію, що прагне виходу на ринок через розробку бізнес-моделі на основі інноваційної ідеї [18]. Стартапи, як зазначають Дж. Гусман і С. Стерн (Guzman and Stern, 2016), зазвичай характеризуються високим рівнем ризику, що знижує їх шанси на довготривале існування на ринку та вимагає суттєвих інвестицій [19].

Станом на 25.02.2021 року термін "стартап" фігурує в 37 нормативно-правових актах України, але єдиного підходу до визначення його основних ознак наразі не сформовано. Згідно з Положенням про конкурсний відбір проєктів для державного стимулювання створення і використання винаходів (корисних моделей) та промислових зразків, затвердженим Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 12.12.2018 року № 187, стартап визначається як проєкт, пов'язаний зі створенням та/або використанням винаходів, корисних моделей, промислових зразків, ноу-хау та інших результатів інтелектуальної діяльності. Таким чином, можемо побачити, що на відміну від пересічного новоствореного малого та середнього підприємства стартап характеризується науково-технічною (інноваційною) новизною та не має чіткого зв'язку з фактом державної реєстрації суб'єкта підприємницької діяльності. У Положенні визначено низку критеріїв для допуску стартапу до конкурсного відбору, серед яких: інноваційність, можливість реалізації, соціальна або ринкова доцільність, наявність правової охорони (патент або свідоцтво), а також ступінь готовності проєкту. Аналіз цих критеріїв свідчить про їхню схожість з вимогами до охороноздатності об'єктів інтелектуальної власності. Зокрема, для винаходів і корисних моделей основним критерієм є новизна, а можливість реалізації та ринкова доцільність відповідають промисловій придатності – одному з критеріїв патентоспроможності винаходу. Отже, важливою правовою характеристикою стартапу є його зв'язок з об'єктом інтелектуальної власності, що пройшов державну реєстрацію, наприклад, з патентованим винаходом [5, с.42].

У ряді інших нормативно-правових актів термін "стартап" ототожнюється з новоствореним підприємством. Наприклад, у Порядку надання фінансової державної підтримки суб'єктам малого та середнього підприємництва, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 24.01.2020 р. № 28, під новоствореним бізнесом (стартапом) розуміється підприємницька діяльність суб'єкта, строк реєстрації якого як госпо-

дарюючого суб'єкта не перевищує 12 місяців. Також це включає суб'єктів, чия реєстрація перевищує цей період, якщо відсутні документальні підтвердження ведення ними підприємницької діяльності.

Схоже ототожнення міститься в Додатковій Угоді № 5 до Угоди про виконання завдання у сфері розвитку між урядами України та США від 17.09.2014 року, де стартап і новостворене підприємство трактується аналогічно. Подібний підхід знайшов відображення й у ряді законопроектів, зокрема у проекті Закону "Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо спеціального податкового режиму" (№ 2615), де стартап визначається як новостворений суб'єкт господарювання, що ще не обрав форму оподаткування.

Більш точно визначення стартапу, на нашу думку, пропонується в "Державній стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки", затвердженій Постановою Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 р. № 695. Хоча конкретного визначення стартапу в цьому документі немає, його сутність можна зрозуміти з контексту: стартап-компанія – це суб'єкт малого або середнього бізнесу, який розробляє та впроваджує інноваційні проекти на початкових етапах свого розвитку.

Отже, ключовою ознакою стартапу є його інноваційність.

Наступним важливим аспектом є визначення поняття "інноваційність" у діяльності стартапів. Закон України "Про інноваційну діяльність" не надає чіткого переліку сфер інновацій, проте під інноваціями розуміються нові або вдосконалені конкурентоздатні технології, продукти чи послуги, а також організаційні та технічні рішення, які суттєво покращують виробничі процеси чи соціальну сферу. Більш конкретизовані інноваційні напрями містяться в Законі України "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні", де на період 2011–2021 років до стратегічних пріоритетів було віднесено такі сфери: транспортування енергії, енергоефективність, "зелені технології", високі технології в транспорті, військовій сфері, авіа- та суднобудуванні, космічній галузі, нанотехнології, аграрний сектор, медичні інновації, фармацевтика, екологічні технології, інформаційно-комунікаційні технології та робототехніка [20, с.122].

Аналізуючи Європейський моніторинг стартапів, можна виділити такі галузі як: послуги в сфері програмного забезпечення, медіа, ІТ, промислові технології, виробництво обладнання,

"зелені технології", харчова промисловість, фінанси та фінансова освіта, електронна комерція, споживчі мобільні додатки, консалтинг, біо-, нано- та медичні технології. Послуги в сфері програмного забезпечення можна розділити на три основні категорії: алгоритми, програми у вигляді текстів мовою програмування, та програми, що зберігаються у пам'яті комп'ютера й виконуються ним.

Ця класифікація допомагає розуміти структуру програмного забезпечення та його складові. Кожна категорія має свої специфічні особливості та вимоги щодо розробки й захисту прав інтелектуальної власності. Комп'ютерні програми одночасно володіють загальними рисами, притаманними об'єктам авторського права, але й вирізняються низкою специфічних ознак, таких як: форма вираження програми, назва (часто охороняється як торговельний знак), окремі способи обігу програм (наприклад, вільні ліцензії), співвідношення авторських прав і права власності на матеріальний носій програми, можливості декомпіляції, адаптації, створення резервних копій та модифікації програм [20, с.120].

Відтак, для стартапів, які займаються розробкою програмного забезпечення, інтелектуальна власність є ключовим активом. Однак існуюче законодавство України (Цивільний кодекс – ст.418 та наступні, Закон "Про авторське право і суміжні права") не забезпечує належного рівня правового захисту для інноваційних продуктів. Відсутність ефективних механізмів захисту прав на програмне забезпечення створює ризики для залучення інвестицій, оскільки інвестори не можуть бути впевнені в тому, що їхні вкладення будуть надійно захищені.

Реалізація стартапу як інноваційного продукту має свої особливості. В економічних дослідженнях виділяють наступні етапи розвитку стартапу: 1) початкова фаза – це фактичний початок життєвого циклу бізнесу, навіть якщо стартап ще не зареєстрований офіційно, на цьому етапі виникає ідея; 2) стадія запуску – передбачає формалізацію ідеї та запуск стартапу, що супроводжується пошуком фінансових ресурсів, включаючи венчурний капітал; 3) фаза становлення та зростання – розробники доводять свій продукт або послугу до оптимального рівня; 4) фаза розширення – компанія має завершений продукт чи послугу, яка функціонує на повну потужність і приносить стабільний дохід [17]. Кожен із цих етапів може співвідноситися з процесом конкурсного відбору стартапів для отримання інвестицій, у тому числі через державну

фінансову підтримку. На кожному етапі реалізації стартапу як інноваційного продукту здійснюється як науково-технічна, так і підприємницька діяльність у рамках венчурного інвестування. Такий підхід демонструє специфіку інвестиційної діяльності у стартапи [5, с.38]. На кожній із вищезазначених стадій інноваційного процесу стартап стикається з низкою ризиків, значну частину яких можливо завчасно передбачити, мінімізувати або усунути за допомогою правових засобів (обрання належної організаційно-правової форми діяльності, договірне врегулювання тощо). Водночас, юристами та спеціалістами у сфері венчурного капіталу було досліджено, що багато молодих компаній та стартапів зробило чимало юридичних помилок, найрозповсюдженіша з яких стосувалась захисту прав інтелектуальної власності [21, с.429].

Цивільно-правовий захист інтелектуальної власності під час венчурного інвестування ІТ-стартапів

Проблеми правового захисту інтелектуальної власності під час венчурного інвестування зазвичай пов'язані з відсутністю у законодавстві норм, що передбачають чітке регулювання передачі прав на інтелектуальну власність під час венчурного інвестування. Так, зокрема, у ЦК України (статті 418-456) передбачені загальні положення про охорону і передачу прав на об'єкти ІВ, проте ці положення недостатньо враховують складні венчурні відносини між інвесторами та стартапами. Статті 424 і 427 ЦК України визначають можливість передачі майнових прав на об'єкти ІВ за договором, проте не регулюють специфіку умов таких договорів під час залучення інвестицій. Проблема полягає у відсутності чітких механізмів визначення того, хто володіє правами на об'єкти права інтелектуальної власності, створені стартапом, особливо якщо вона була розроблена із залученням венчурного капіталу. Відсутність таких механізмів може призвести до непорозумінь між засновниками стартапу та інвесторами щодо розподілу прав на ключові активи – інтелектуальні продукти. Закон України "Про авторське право і суміжні права" (статті 15-16) регулює передачу прав на результати творчої діяльності, водночас, він не враховує ситуацій, коли інтелектуальна власність створюється у рамках комерційного стартапу за підтримки венчурного інвестування. Закон не визначає, хто має пріоритетні права на інтелектуальну власність, створену під час фінансування розробки програмного забезпечення – розробники чи інвестори. На практиці при

залученні інвестицій часто укладаються договори про передачу майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Проте, українське законодавство не передбачає чіткої регламентації таких договорів у контексті венчурного інвестування. Поряд із цим, часто венчурні інвестори бажають мати контроль над ключовими активами стартапу, включаючи інтелектуальну власність. Однак, українське законодавство не забезпечує достатніх гарантій для того, щоб інвестор міг контролювати використання інтелектуальної власності, створеної стартапом, і в разі необхідності захистити свої інтереси у випадку недобросовісних дій з боку засновників стартапу. Українське законодавство не передбачає надійних механізмів захисту інтересів інвесторів у разі відчуження інтелектуальних активів. Зокрема, інвестори не завжди мають змогу ефективно захистити свої права у випадку продажу стартапом прав на інтелектуальну власність третім особам або у разі використання створеного програмного забезпечення без їхньої згоди. Одним із аспектів інтелектуальної власності, який є особливо важливим для ІТ-стартапів, є захист конфіденційної інформації (ноу-хау). Однак, чинне законодавство України, зокрема Закон України "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі" та ЦКУ, не передбачає ефективних механізмів захисту ноу-хау у рамках венчурного інвестування. Це ускладнює захист розробок стартапу від несанкціонованого використання з боку третіх осіб.

Слід додати, що українське законодавство не передбачає особливих правових механізмів підтримки для таких компаній. Наприклад, відсутні чіткі правові інструменти для швидкої реєстрації стартапів або спеціальні податкові стимули для ІТ-компаній, що розробляють інноваційні продукти. В Україні відсутні державні програми, які б сприяли розвитку ІТ-стартапів через пряме фінансування, податкові пільги чи спеціальні умови для їхньої діяльності. Багато успішних країн, таких як США або країни Європейського Союзу, мають спеціальні державні програми підтримки стартапів та венчурних інвесторів, що включають податкові пільги, гранти на дослідження та розробки, а також підтримку через державні інституції, що сприяють інноваціям. Відсутність подібних програм в Україні створює додаткові складнощі для стартапів на етапах їх створення та розвитку. Водночас, в Україні немає чіткої державної політики щодо стимулювання венчурного інвестування. У багатьох країнах держава активно залучає венчурні фонди шляхом створення спеціальних програм співінвестування,

коли держава частково фінансує венчурні проекти разом із приватними інвесторами. Відсутність таких програм в Україні обмежує можливості для розвитку ІТ-стартапів, оскільки вони змушені покладатися виключно на приватні інвестиції.

Висновки

1. Необхідність зменшення правових ризиків, що можуть супроводжувати правовідносини венчурного інвестування ІТ-стартапів на розробку програмного забезпечення та запровадження спеціального законодавства про венчурне інвестування дозволить забезпечити чітке регулювання прав та обов'язків інвесторів і стартапів на всіх етапах інвестиційного процесу; вдосконалити процедури банкрутства для стартапів; створити спеціальний режим банкрутства для ІТ-компаній, який би враховував специфіку їхньої діяльності та забезпечував пріоритетне право на повернення інвестицій; ввести спеціальні стимули для венчурного інвестування, включаючи податкові пільги та державні програми підтримки стартапів і венчурних фондів.

2. Для покращення правового захисту інтелектуальної власності в умовах венчурного інвестування необхідно внести зміни до цивільного законодавства України, зокрема: 1) розробити спеціальні положення у ЦК України щодо механізмів передачі прав на інтелектуальну власність на різних етапах фінансування; 2) ввести спеціальні норми, які б регулювали відносини

між інвесторами та стартапами щодо використання і захисту інтелектуальних активів, що допоможе зменшити ризики втрати інвесторами контролю над ключовими активами стартапів; 3) запровадити ефективні механізми захисту прав на конфіденційну інформацію та ноу-хау, включаючи розширення можливостей для використання NDA (угод про нерозголошення інформації) у рамках венчурного інвестування; 4) впровадити заходи для забезпечення прав інвесторів при банкрутстві стартапів, включаючи можливість пріоритетного задоволення їх вимог щодо прав на інтелектуальну власність у разі ліквідації або продажу активів стартапу.

Конфлікт інтересів

Автор заявляє про відсутність потенціального конфлікту інтересів. Стаття пройшла незалежне рецензування відповідно до правил журналу. Не виявлено жодних конфліктів інтересів, що могли би вплинути на об'єктивність результатів дослідження, що описані в науковій статті.

Вираз вдячності

Дослідження виконано в межах науково-дослідницьких завдань університету. Автори висловлюють щирі слова вдячності співробітникам кафедри цивільно-правової політики, права інтелектуальної власності та інновацій Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Литвин І. В., Шевчук К. С. Венчурний бізнес в Україні: сучасний стан та передісторія розвитку. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2022. Вип. 4. № 2. <https://science.lpnu.ua/uk/smeu/vsi-vypusky/vypusk4-nomer-2-2022> (дата звернення: 05.09.2024).
- Задихайло Д. В. Економіко-правові передумови формування інвестиційного законодавства України. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2002. Вип. 3. С. 41–54.
- Жорнокуй Ю. М. Венчурний капітал як основне джерело інвестицій малих та середніх інноваційних підприємств. *Стратегії підприємницької діяльності в інтересах сталого розвитку малого і середнього інноваційного підприємництва*: зб. наук. пр. НДІ ПЗІР НАПрН України № 2 за матеріалами II круглого столу (м. Харків, 16 лист. 2020 р.) / за ред. А. В. Стріжкової. Харків: НДІ ПЗІР НАПрН України, 2020. С. 34–41.
- Сімсон О. Е. Правові особливості договорів інвестиційного характеру: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Харків, 2001. 23 с.
- Кройтор В. А. Правові засади венчурного інвестування у стартапи як інноваційний продукт. *Право та інновації*. 2023. № 3 (43). С. 39-46. <https://pti.org.ua/index.php/ndipzir/article/view/1025/755> (дата звернення: 05.09.2024).
- Правове забезпечення інноваційного процесу в умовах адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: монографія / С. В. Глібко, О. В. Розгон, Ю. В. Георгієвський та ін. Харків: НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2022. 290 с.
- Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 № 1560-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 47. Ст. 646. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>
- Деревянко Б., Счастливец Р. Нормативно-правове регулювання діяльності венчурних фондів. *Підприємництво господарство і права*. 2017. № 1. С. 59–64.

- <http://pgpjournal.kiev.ua/archive/2017/1/12.pdf> (дата звернення: 05.09.2024).
9. Негода О. А. Поняття інвестицій в законодавстві України та країн-членів Європейського Союзу. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 12. С. 200-203. http://lsej.org.ua/12_2022/44.pdf (дата звернення: 05.09.2024).
 10. Петрина В. Н. Інвестиційна діяльність як предмет правового регулювання. *Часопис Київського університету права*. 2020/3. С. 109–115.
 11. Гудіма Т. С. Венчурна діяльність як правова категорія. *Економіка та право*. 2012. № 1. С. 67–71.
 12. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
 13. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13-14, № 15-16. № 17. Ст. 11. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
 14. Вінник О. М. Інвестиційне право: навчальний посібник. К.: Юридична думка, 2005. 568 с.
 15. Сітченко Г. М. Щодо поняття венчурного інвестування інноваційної діяльності. *Право та інновації*. 2021. № 2 (34). С. 30–35.
 16. Баб'ячок Р. І., Кульчицький І. Основні тенденції розвитку стартапів в Україні – проблеми, перешкоди і можливості. 2018. <https://www.civic-synergy.org.ua/wpcontent/uploads/2018/04/Osnovnitendentsiyi-rozvytku-startapiv-v-Ukrayini-1-1.pdf> (дата звернення: 05.09.2024).
 17. Шишка О. Р., Шишка Н. В. Проблеми нормативно-правового забезпечення венчурного інвестування в military tech. *Право.ua*. 2023. № 3. С. 211–219.
 18. Blank S. What's A Startup? First Principles. <https://steveblank.com/2010/01/25/whats-a-startup-first-principles/>
 19. Guzman J., Stern S. Nowcasting and Placecasting Entrepreneurial Quality and Performance. *National Bureau of Economic Research*. 2016. P. 63–109.
 20. Пономаренко М. В. Правове регулювання інтелектуальної власності на програмне забезпечення в Україні: поточний стан і тенденції. *Часопис Київського університету права*. 2023. № 1. С. 119-122.
 21. Гнип Д. В., Стефківський В. М. Сучасні проблеми захисту авторських прав стартапів: *Ефективність інженерних рішень у приладобудуванні*: зб. наук. пр. за матеріалами XV Всеукр. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених (м. Київ, 10-11 грудня 2019 р.). Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. С. 428-431. <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/9e1d2f75-9da8-4cfb-9caa-dda806fa9048/content> (дата звернення: 05.09.2024).

REFERENCES

1. Lytvyn, I. V., & Shevchuk, K. S. (2022). Venchurnyi biznes v Ukrayini: suchasnyi stan ta peredistoriia rozvytku [Venture Business in Ukraine: Current Status and Development History]. *Menedzhment ta pidpriemnytstvo v Ukrayini: etapy stanovlennia i problemy rozvytku*, 4(2). <https://science.lpnu.ua/uk/smeu/vsi-vypusky/vypusk4-nomer-2-2022> (in Ukr.).
2. Zadykhailo, D. V. (2002). Ekonomiko-pravovi peredumovy formuvannia investytsiinoho zakonodavstva Ukrayiny [Economic and Legal Preconditions for the Formation of Ukraine's Investment Legislation]. *Derzhavne budivnytstvo ta mistseve samovriaduvannia*, (3), 41–54 (in Ukr.).
3. Zhornokuy, Yu.M. (2020). Venchurnyi kapital yak osnovne dzherelo investytsiy malykh ta serednikh innovatsiinykh pidpriemstv [Venture Capital as the Main Source of Investment for Small and Medium-Sized Innovative Enterprises]. In: Strizhkova, A. V. (Red.). *Stratehii pidpriemnytskoyi diialnosti v interesakh staloho rozvytku maloho i serednoho innovatsiinoho pidpriemnytstva*: zb. nauk. pr. NDI PZIR NAPrN Ukrayiny No 2 za materialamy II kruhloho stolu (m. Kharkiv, 16 lystopada 2020 roku). Kharkiv: NDI PZIR NAPrN Ukrayiny (s. 34–41) (in Ukr.).
4. Simson, O. E. (2001). Pravovi osoblyvosti dohovoriv investytsiinoho kharakteru [Legal Features of Investment Contracts]. Extended abstract of candidate's thesis (12.00.03). Kharkiv (in Ukr.).
5. Kroytor, V. A. (2023). Pravovi zasady venchurnoho investuvannia u startapy yak innovatsiinyi produkt [Legal Framework for Venture Investment in Startups as an Innovative Product]. *Pravo ta innovatsii*, 3(43), 39-46. <https://pti.org.ua/index.php/ndipzir/article/view/1025/755> (in Ukr.).
6. Hlibko, S. V., Rozhon, O. V., & Heorhiievskiy, Yu. V., et al. (2022). *Pravove zabezpechennia innovatsiinoho protsesu v umovakh adaptatsii zakonodavstva Ukrayiny do zakonodavstva Yevropeyskoho Soiuzu* [Legal Support of the Innovation Process under the Adaptation of Ukrainian Legislation to EU Law]. Monohrafiia. Kharkiv: NDI prav. zabezp. innov. rozvytku NAPrN Ukrayiny (in Ukr.).
7. Pro investytsiinu diialnist [On Investment Activity: Law of Ukraine]. *Zakon Ukrayiny* (18.09.1991 No. 1560-12). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*, (47), 646. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text> (in Ukr.).

8. Derevianko, B., & Shchastlyvtseva, R. (2017). Normatyvno-pravove rehuliuвання diialnosti venchurnykh fondiv [Legal Regulation of Venture Fund Activities]. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*, (1), 59–64. <http://pgpjourn.kiev.ua/archive/2017/1/12.pdf> (in Ukr.).
9. Nehoda, O. A. (2022). Poniattia investytsiy v zakonodavstvi Ukrayiny ta krain-chleniv Yevropeyskoho Soiuzu [The Concept of Investment in Ukrainian and EU Legislation]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, (12), 200–203. http://lsej.org.ua/12_2022/44.pdf (in Ukr.).
10. Petryna, V. N. (2020). Investytsiina diialnist yak predmet pravovoho rehuliuвання [Investment Activity as a Subject of Legal Regulation]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*, (3), 109–115 (in Ukr.).
11. Hudyma, T. S. (2012). Venchurna diialnist yak pravova katehoriia [Venture Activities as a Legal Category]. *Ekonomika ta pravo*, (1), 67–71 (in Ukr.).
12. *Hospodarskyi kodeks Ukrayiny* [Commercial Code of Ukraine]. Zakon Ukrayiny (16.01.2003 No. 436-4). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (in Ukr.).
13. *Podatkovyi kodeks Ukrayiny* [Tax Code of Ukraine]. Zakon Ukrayiny (02.12.2010 No. 2755-6). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*, 2011, (13-14, 15-16, 17), 11. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (in Ukr.).
14. Vynnyk, O. M. (2005). *Investytsiynne pravo* [Investment Law]. Navchalnyy posibnyk. K.: Yurydychna dumka (in Ukr.).
15. Sitchenko, H. M. (2021). Shchodo poniattia venchurnoho investuvannya innovatsiinoi diialnosti [On the Concept of Venture Investment in Innovative Activities]. *Pravo ta innovatsii*, 2(34), 30–35 (in Ukr.).
16. Babjachok, R. I., & Kulchytskyi, I. (2018). *Osnovni tendentsii rozvytku startapiv v Ukrayini – problemy, pereshkody i mozlyvosti* [Main Trends in the Development of Startups in Ukraine – Problems, Obstacles, and Opportunities]. <https://www.civic-synergy.org.ua/wpcontent/uploads/2018/04/Osnovnitendentsiyi-rozvytku-startapiv-v-Ukrayini-1-1.pdf> (in Ukr.).
17. Shyshka, O. R., & Shyshka, N. V. (2023). Problemy normatyvno-pravovoho zabezpechennia venchurnoho investuvannya v military tech [Problems of Legal Regulation of Venture Investment in Military Tech]. *Pravo.ua*, (3), 211–219 (in Ukr.).
18. Blank S. What's A Startup? First Principles. <https://steveblank.com/2010/01/25/whats-a-startup-first-principles/>
19. Guzman J., Stern S. Nowcasting and Placecasting Entrepreneurial Quality and Performance. *National Bureau of Economic Research*. 2016. P. 63–109.
20. Ponomarenko, M. V. (2023). Pravove rehuliuвання intelektualnoi vlasnosti na prohramne zabezpechennia v Ukrayini: potochnyi stan i tendentsii [Legal Regulation of Intellectual Property on Software in Ukraine: Current State and Trends]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*, (1), 119-122 (in Ukr.).
21. Hnyp, D. V., & Stefkovskiy V. M. (2019). Suchasni problemy zakhystu avtorskykh prav startapiv [Modern Problems of Copyright Protection for Startups]. In: *Efektivnist inzhenernykh rishen u pryladobuduvanni*: zb. nauk. pr. za materialamy 15 Vseukr. nauk.-prakt. konf. studentiv, aspirantiv ta molodykh vchenykh (Kyiv, 10-11 hrudnia 2019 r.). Kyiv: KPI im. Ihoria Sikorskoho (s. 428-431). <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/9e1d2f75-9da8-4cfb-9caa-dda806fa9048/content> (in Ukr.).

ІНФОРМАЦІЯ ПРО СТАТТЮ (ARTICLE INFO)

Published in:

Форум права: 80 pp. 65–74 (3).

Related identifiers:

10.5281/zenodo.12591932

http://forumprava.pp.ua/files/065-074-2024-3-FP-Tupytska,Yevkov,Ruban_9.pdf
http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm
http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm
 2024_3_9.pdf

License (for files):
[Creative Commons Attribution 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)
Received: 21.08.2024

Accepted: 16.09.2024

Published: 18.09.2024

Available online: 18.09.2024

Cite as:

 Тупицька, Є. О., Євков, А. М., Рубан, О. О. (2024). Особливості венчурного інвестування стартапів на розробку програмного забезпечення. *Форум Права*, 80(3), 65–74.

<http://doi.org/10.5281/zenodo.12591932>

 Tupytska, Y. O., Yevkov, A. M., & Ruban, O. O. (2024). Osoblyvosti venchurnoho investuvannya startapiv na rozrobku prohramnoho zabezpechennia [Features of Venture Investment in Software Development Startups]. *Forum Prava*, 80(3), 65–74.

<http://doi.org/10.5281/zenodo.12591932>